

PEŞƏ TƏHSİLİNDƏ KİBER TƏHLÜKƏSİZLİK İXTİSASLARI ÜZRƏ TƏDRİSƏ ÜSTÜNLÜK VERİLİR



Xalidə Hübətova,

Sənaye və İnnovasiyalar üzrə Bakı Dövlət Peşə

Təhsil Mərkəzinin direktor müavini

e-mail: xhumbatova@bsiic.edu.az

Hazırda dünyada öz aktuallığı ilə öndə duran kiber təhlükəsizlik kompüterlərin, serverlərin, şəbəkə və məlumatların کنار (pisniyyətli) hücumlardan qorunmasıdır. Bu, eyni zamanda informasiya texnologiyaları təhlükəsizliyi və ya elektron məlumat təhlükəsizliyi kimi də tanınır. Elmi ədəbiyyatlara görə, kiber təhlükəsizliyin aşağıdakı ümumi kateqoriyaları mövcuddur:

- **Şəbəkə təhlükəsizliyi** kompüter şəbəkəsinin hədəflənmiş təcavüzkarların və ya təsadüfi ziyanqar proqramların müdaxilələrindən mühafizə edilməsidir.

- **Proqram təhlükəsizliyi** proqram təminatının və qurğuların təhlükələrdən mühafizə edilməsidir. Təhlükəyə məruz qalmış proqram qorunması nəzərdə tutulmuş verilənlərə daxil olmağa imkan verə bilər. Uğurlu təhlükəsizlik layihələndirmə mərhələsindən, hər hansı bir proqram və ya qurğu istifadə edilməzdən çox əvvəl başlayır.

- **İnformasiya təhlükəsizliyi** həm saxlanılan, həm də göndərilən verilənlərin bütövlüyünü və məxfiliyini qoruyur.

- **Əməliyyatların təhlükəsizliyi** məlumat aktivlərini idarə etmək və qorumaq üçün proseslərdən və qərarlardan ibarətdir.

Hazırda dünya daha çox texnologiyalara güvənir. Nəticədə rəqəmsal verilənlərin yaradılması sürətlənmişdir. Bu gün müəssisələr və hökumətlər belə verilənlərin böyük bir hissəsini kompü-

terlərdə saxlayır və şəbəkələr vasitəsilə digər kompüterlərə ötürürlər. Qurğular və onların əsas sistemləri istismar edildikdə, hər hansı bir təşkilatın sağlamlığı və məqsədləri təhlükə altına düşür. Məlumat sızması hər hansı bir müəssisə üçün bir sıra dağıdıcı nəticələrə səbəb ola bilər. Bu, istehlakçıların və ortaqların etimadını itirməklə şirkəti nüfuzdan sala bilər. Mənbə faylları və ya əqli mülkiyyət kimi vacib məlumatların itirilməsi isə şirkətin rəqəbat bazarında zəifləməsinə səbəb olar. Bundan başqa, məlumat sızması, verilənlərin qorunması qaydalarına əməl edilməməsi də korporativ gəlirlərə təsir göstərə bilər. Müəyyən edilmişdir ki, məlumat sızmasına görə orta hesabla təsirə məruz qalan təşkilat 3,6 milyon dollar ziyanə düşür. Mətbuatda işıqlandırılan çox vacib məlumatların sızmasına görə təşkilatların güclü kiber təhlükəsizlik yanaşmasını qəbul edib, həyata keçirməsi vacibdir.

Ölkəmizdə bu sahədəki zəruri ehtiyac nəzərə alınaraq müəyyən addımlar atılmış və tədbirlər görülməyə başlanmışdır. Belə ki, hökumətin qərarı ilə 2021-2022-ci tədris ilinin qəbul planına əsasən, Sənaye və İnnovasiyalar üzrə Bakı Dövlət Peşə Təhsil Mərkəzində təhsil müddəti 3 il olmaqla, “kiber təhlükəsizlik” ixtisası üzrə yüksək texniki-peşə təhsili pilləsində tələbələrə qəbul imkanı yaratmışdır. Kiber təhlükəsizlik ixtisasına tam orta təhsil pilləsini bitirmiş məzunlar müraciət edərək, 3 il müddətinə bu ixtisası daha dərinlən öyrənəcəklər.

Peşə Təhsili üzrə Dövlət Agentliyinin direktor müavini, direktor vəzifəsini müvəqqəti icra edən Ceyhun Kərəmovun fikrincə, növbəti illərdə peşə təhsilində kiber təhlükəsizlik ixtisası üzrə tələbə qəbulu sayının artırılması nəzərdə tutulur. O bildirib ki, 2021-2022-ci tədris ilində yüksək texniki-peşə təhsili üzrə kiber təhlükəsizlik ixtisasında 20 tələbə təhsil alır. Bu sahə üzrə 20 vakant yer üçün 195 nəfər müraciət etmişdir. Növbəti illərdə bu ixtisas üzrə qəbul planını artırmaq istəyirik. Hazırda qəbul planının artırılması üçün lazımı araşdırmalar aparılır, əmək bazarının tələbləri qiymətləndirilir.

Sənaye və İnnovasiyalar üzrə Bakı Dövlət Peşə Təhsil Mərkəzində kiber təhlükəsizliklə əlaqədar bir çox imkanlar yaradılmışdır ki, bunlardan əsas olaraq sinif otaqlarında kompüter qurğularının yüksək keyfiyyətliliyini nümunə göstərmək olar. Həmçinin burada yaranan və istifadə olunan şəbəkə tam təhlükəsizliyə zəmanət verir. Dərslərin keçirilməsi üçün nəzərdə tutulmuş texniki təminat da istifadəyə tam yararlıdır. Kiber təhlükəsizlik üçün nəzərdə tutulmuş otaqlarda internet sürəti yüksəkdir. Bu da özlüyündə təhsil prosesinin daha da sürətli tətbiq olunmasına gətirib çıxarır.



Kiber təhlükəsizlik ixtisası üçün texniki təminatın vacibliyindən əlavə, metodiki təminat da öz xüsusiyyətini qoruyur. Sözügedən mərkəzdə tədris edilməsi nəzərdə tutulan modulların vəsaitləri əvvəlcədən dərin axtarışlar və müasir kitablardan əldə edilmiş məlumatlar əsasında tədris olunur.

Təhsil sahəsində kiber təhlükəsizlik haqqında biliklər əldə etdikdən sonra işlə təminat haqqında onu qeyd etmək olar ki, böyük müəssisələrdə, şirkətlərdə, habelə dövlət müəssisələrində şəbəkələrə və hostlara hücumlara qarşı düzgün müdafiyyə

sistemi qurulmasına ehtiyac duyulur. Belə olduğu təqdirdə, bu işlə məşğul olacaq mütəxəssislərə tələbat yaranır. Sənaye və İnnovasiyalar üzrə Bakı Dövlət Peşə Təhsil Mərkəzində belə mütəxəssislərin hazırlanması üçün zəmin yaradılıb.

Düzgün kadr seçimi müəssisənin gələcək inkişafında mühüm rol oynayır. Bu ixtisasın yeni olduğunu nəzərə alsaq, problemin həllinin daha vacib olduğu qarşıya çıxır. Bütün bunları nəzərə alaraq, Peşə Təhsili üzrə Dövlət Agentliyinin keçirdiyi müsahibələr nəticəsində seçilmiş namizədlər mərkəzə dəvət olunmuşdur. Adil Ağaverdiyev istehsalat təlimi ustası kimi işə qəbul olunmaqla yanaşı, həmin ixtisasda ixtisas fənn dərslərini də tədris edir. A.Ağaverdiyev Bakı Dövlət Universitetinin Tətbiqi-riyaziyyat və kibernetika fakültəsinin “kompüter elmləri” ixtisası üzrə məzunu olmuşdur. O, 2019-cu ildə WEB security ilə məşğul olmuş, həmçinin edu.gov.az dövlət müəssisəsinin tərkibində olan Tech Academy kurslarını (Full Stack Developer) bitirərək sertifikatla təmin olunmuşdur. Hazırda magistr pilləsində təhsilini davam etdirir.

Kadr təminatı zamanı digər seçilmiş namizəd I yarımil üzrə saat hesabı ilə “Alqoritmlər və analitik düşünmə” modulunu tədris etmək üçün müəssisəmizə dəvət olunan Fatimə Abışovadır. O da Bakı Dövlət Universitetinin Tətbiqi-riyaziyyat və kibernetika fakültəsinin “kompüter elmləri” ixtisası üzrə məzunu olmuşdur.

Bu sahə üzrə tədris aparan müəllimlər tələbələrə kiber təhlükəsizlik ixtisası üzrə bilikləri, təcrübələri bölüşürlər. Kiber təhlükəsizlik ixtisasını bitirən tələbələrımız:

- *tədrisini bakalavr təhsil səviyyəsində davam etdirə bilər;*
- *dövlət idarəçiliyi, bank, nəqliyyat, milli təhlükəsizlik və digər sistemlərin təkmilləşdirilməsi üzrə mütəxəssis kimi çalışa bilər;*
- *müxtəlif yerli və beynəlxalq təşkilatlarda, dövlət orqanlarının informasiya ehtiyatlarının qorunması üzrə fəaliyyət göstərə bilər;*
- *müxtəlif yerli və xarici şirkətlərdə kibermüdafiə tədbirlərinin genişləndirilməsi üzrə çalışa bilər.*

İnanırıq ki, kifayət qədər məlumatın olmadığı bu sahə üzrə Sənaye və İnnovasiyalar üzrə Bakı Dövlət Peşə Təhsil Mərkəzi olaraq gələcəyin kiber təhlükəsizlik mühəndislərinin hazırlanmasına öz töhfəmizi verəcəyik.